

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11120088>

ТАРЗИ ОМУЪЗОНИДАНИ ҲАЛЛИ МАСЪАЛАҲО ДАР СИНФҲОИ ИБТИДОӢ

Мухаммадиева Мохира Аббоскуловна

Донишҷӯи донишгоҳи давлатии Самарқанд ба номи Шароф Рашидов

moxiramuxamadiyeva923@gmail.com

***Аннотатсия:** Дар мақолаи мазкур оид ба омӯзонидани ҳалли масъалаҳо, зинаҳои ҳалли масъалаҳо, масъалаҳои содда ва мураккаб, забони математикӣ, масъалаҳои матнӣ, аҳамияти тарбиявии ҳалли масъалаҳо сухан меравад.*

***Калидвожаҳо:** Масъала, методикаи ҳалли масъалаҳо, анализ, синтез, санҷиш, забони математикӣ.*

METHODS OF TEACHING SOLVING PROBLEMS IN PRIMARY CLASSES

***Annotation:** This article teaches problem solving and level of problem solving, simple and complex textual issues. Educational value of problem solving are discussed.*

***Keys words:** Problem, method of solving problems, analysis, synthesis, mathematical language.*

Ҳалли масъалаҳои математикӣ чузъи муҳими таълими математика буда, он барои ривож додани тафаккур, фикркунии мантиқӣ ва барои ҷаҳонбинии хонандаро ваъсе намудан ёри мерасонад. Дарсҳои математикаи синфҳои 1-4 барои фанни математикаи мактабҳои таълими миёна пойдевори асосӣ буда, дар ин синфҳо таълими фанни математикаро ба дараҷаи талабҳои замонавӣ бардоштан талаби давр мебошад. Чунки ба хонандагон пас барои математика ва дигар фанҳо элементҳо ва фаҳмоишҳо дар ин синфҳо омӯзонидани мешавад. Ин фаҳмоишҳоро дар омӯзонидани ададҳои бутуни мусбат ва тасаввурҳо дар бораи хоссаҳои асосии онҳо, намудҳои гуногун, ҳисоббарориҳои хаттӣ ба давраи омӯзиши ин давраҳо мувофиқ меояд. Дар ҷараёни таълимдиҳии ин тавр мисол ва масъалаҳо албатта маҳорати муаллими синфҳои ибтидоӣ роли бузург мебошад. Ба мо маълум аст, ки кӯдак аз рӯзи аввали мактаб дар дарсҳо бо масъалаҳо рӯ ба рӯ меояд. Дар ин ҳолат муаллим метавонад барои аниқ кардани дониши хонанда

тавассути соддатарин саволҳо мурочиат кунад. Масалан: Ба ту ду то китоб мавҷуд аст. Ман ба ту боз ду то китоб додам. Ҳаммагӣ дар ту чанто китоб шуд?

Агар муаллим заминаи ибтидоиро аз синфи якум дар ҳалли масъалаҳои содда тадбик карда тавонад, пас дар синфҳои болоӣ хонандагон мустақилона масъалаҳоро ҳал карда метавонанд. Масъалаҳои математикӣ ба хонандагон барои дуруст ташаккул додани мафҳуми математикӣ, дарк намудани муҳити атроф ва дар айни замон бо тавассути ҳалли масъалаҳо тафаккури кӯдак ривҷ ёфта барои ҳалли масъалаҳо мувофиқат мекунад. Бо ҳалли масъалаҳо кӯдак асосӣ чор амалиёти арифметикӣ ва хосиятҳои онҳоро ҳаматарафа меомӯзад. Забони математикаи онҳо инкишоф меёбад. Умумӣ карда гӯем, масъала алоқаи муҳимми байни назария ва амалия ба ҳисоб меравад.

Масъалаҳои содда, ки барои ҳалли масъалаҳои мураккаб зарур аст, таркиби асосӣ он шуда хизмат мекунад. Масъалаҳо барои ташаккули малакаҳои тафаккури кӯдакон воситаи ғоиданок мебошанд. Ин ҷустуҷӯи дониш аз ҳалкунанда то анализ ва синтез, муқоисаи далелҳо, умумикунонӣ ва ғайраро талаб мекунад. Омӯзиши ин усулҳои дониш яке аз мақсадҳои муҳими таълими математика мебошад. Масъалаҳо донишхоро ба тартиб меоранд, ба эҷодкорона фикр рондан мутобикат мекунад, ақлро инкишоф медиҳад.

Тадқиқотҳои психологи нишон медиҳад, ки сабаби асосии такмил наёфтани маҳорат ва малака дар он аст, ки хонандагон он дониши асосиро дар бораи мафҳуми ҳалли масъала надоранд ва масъаларо кӯр-кӯрона ҳал мекунад. Мушкилиҳо хонандаро водор мекунад, ки нисбати ҳалли масъалаҳо муносибати манфӣ кунанд. Бинобар ин ба фаҳмиши омӯзгорро зарур аст, ки худ доир ба сохти масъалаҳо, типҳо, шаклҳои он маълумот дошта бошад ва донишҳои худро дастраси шогирдони худ гардонад. Дар ҳалли масъала тасвири ягон ҳолат бо забони математикӣ оварда мешавад, дар он талаб карда мешавад, ки компонентҳо микдоран тавсиф карда, муносибатҳои байни онҳо муайян намуда, пайдарпаии ҳалли амалҳо нигоҳ дошта шавад. Ин талабот ҷиҳатҳои тарбиявӣ низ дорад. Зеро ҳалли масъалаҳо маҷбур мекунад, ки хонанда фаъолияти худро ба нақша гирифтаниро омӯзад, маълумоти омӯзиширо бодикқат қабул кунад, ҳар як қадами худро мақсаднок гузорад, натиҷаҳои амалҳои худро ба таври ратсионали таҳлил кунад, худидоракуниро омӯзад.

Таълими математика аз муассисаи томактабӣ оғоз ёфта, то зинаи таҳсилоти олӣ идома меёбад. Муаллим ҳангоми таълими математика аз методҳои гуногуни таълим истифода менамояд, ки яке аз онҳо машқҳо мебошад ва ба гуруҳи методҳои амалӣ тааллуқ дорад. Масъалаҳо ҳам як намуди машқ мебошанд, ки мазмуни математикии онҳо ба воситаи матн ифода меёбад. Ба сифати як намуди муҳимми машқҳои математикӣ қабул намудани масъалаҳои математикӣ боиси он

мегардад, ки масъалаҳо дар таълими математика мавқеи мустақил пайдо намекунад ва ҳамчун воситаи ёридиҳанда ҳангоми таълими ҳамаи маҷмуъҳо мемонад. Вобаста ба мақсади ҳар лаҳзаи таълим ба сифати машқ хамин хел масъалаҳои матнро интихоб намудан мумкин аст, ки бо ёрии онҳо вазифаи гузоштани таълимӣ иҷро мешавад. Бинобар ин чамъи масъалаҳои мушаххас дорандаи ҳамон вазифае мебошанд, ки таълими математика дар худ дорад. Ҳамчунин дар методикаи таълими математика усулҳои таълими математика тавсиф карда мешаванд. Методикаи омӯзиши ҳалли масъалаҳо чор вазифаро иҷро мекунад:

1. Омӯзишӣ
2. Тарбиявӣ
3. Ташаккулёбӣ
4. Идоракунии

Таълими синфҳои ибтидоӣ, алахусус математика, як раванди мураккабест, ки дар он муаллим аз воситаҳои гуногуни аёнӣ истифода бурда, малакаи тафаккур, фикри хонандагонро назорат мекунад.

Ҳалли масъалаҳои матн мавқеи асосиро дар омӯзиши математика ишғол намуда сифати таълимро баланд мебардоранд. Барои омӯхтани ҳалли масъалаҳо пеш аз ҳама бояд доништан лозим аст, ки масъала чи хел сохта шудааст. Онро ба тарзи арифметикӣ ҳал карда тавонанд. Ҳалли масъала гуфта натиҷа, чамъбасти ҷавоб ба саволи гузоштани мушарраф мебошанд. Ҳалли масъала ин раванди ҷустуҷӯи натиҷа аст. Ба раванди ҳалли масъала чунинҳо дохил мегарданд:

- 1). Таҳлили масъала.
- 2). Тасвири схематикӣ масъала.
- 3). Ҷустуҷӯи роҳи ҳалли масъала.
- 4). Ҳалли масъала.
- 5). Санҷиши ҳалли масъала..
- 6). Таҳлили равиши ҳал.

Ин раванд мушкул ва дуру дароз аст. Пеш аз ҷустуҷӯи ҳалли масъала таснифи онро кардан лозим мебошад.

1. Масъала доир ба ёфтани ҳал аз руи натиҷа.
2. Масъала доир ба таносуб.
3. Масъала доир ба ёфтани миёнаи арифметикӣ.
4. Масъала доир ба ёфтани фоиз ва ҳиссаҳо.
5. Масъала доир ба ҳаракат.
6. Масъалаҳое, ки аз охираш ҳал карда мешаванд.

Барои омӯзонидани масъала методикаи ҳалли масъала мавқеи асосиро ишғол мекунад. Методикаи ҳалли масъалаҳои арифметикӣ, алгебравӣ, геометрӣ,

физикӣ шуда метавонанд. Бояд барои ҳалли масъала зинаҳои ҳалли масъала аҳамияти калон доранд.

Таҳлили мазмуни масъала.

Чустучуи ҳал.

Ҳалли масъала.

Ташлил ва санҷиши ҳал.

Ҳангоми ҳалли масъалаҳо шавқу ҳавас ба мавзӯ инкишоф ёфта, истиқлолият, озодӣ, серталабӣ, меҳнатдӯстӣ, кӯшиш ба мақсад инкишоф меёбад. Кӯдакон дар машғулияти дуҷум ё сеҷум бо сохти масъала шинос мешаванд. Онҳо мефаҳманд, ки дар масъала шарту савол мавҷуд аст, таъкид мешавад, ки шarti масъала бояд на камтар аз ду адад дошта бошад. Кор аз рӯи масъала азхуд кардани мазмуни он оғоз меёбад. Барои он ки мазмуни масъаларо хубтар дарк кунанд, хонандагон бояд матни онро на танҳо шунаванд, балки мустиқилона мутолиа кунанд. Агар шarti масъала печида бошад, ба хонандагон як-се дақиқа вақт додан ба мақсад мувофиқ аст, ки дар бораи мазмуни масъала мустиқилона фикр кунанд. Ин ба инкишофи тасаввуроти хонандагон таъсири мусбат мерасонад. Ҳал кардани масъалаҳо дар дарсҳои математикаи ибтидоӣ тавассути ташаккули малакаҳои ҳисобкунӣ хонандаро ривож медиҳад. Ҳангоми омода кардани асбобҳои мултимедиявӣ ва графикӣ, ки он дар баланд бардоштани самарани таълими математика натиҷаҳои мусбат медиҳад. Завқу шавқи хонандагонро ҳам зиёд менамояд.

АДАБИЁТҲОИ ИСТИФОДАШУДА

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг “Миллии тарақиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз-тошкент - «Ўзбекистон» - 2017
2. Жумаев М.Э “Математика ўқитиш методикаси практикум”. - Т. 2003-йил.
3. Математика, синфи 1 (Матн): китоби дарсӣ /Л. Ўринбоева (ва диг.). – Тошканд: Маркази таълими Республика, 2021. – 160 саҳ.
4. Шуайбова О ва диг.Математика. Китоби дарсӣ барои синфи 2-юм, Душанбе, Маориф, 2019, 176 саҳ.
5. Бегимов Ҳ.Ҳ., Раҷабов Т.Б., Ҳочиев А.«Методикаи таълими математика дар синфҳои ибтидоӣ». – Душанбе: ДДОТ, 2015. – 121 с.